दिगंबर जैन ग्रंथमाळा नं. १४

॥ श्री परमात्मने नमः ॥

स्वर्गीय कविवर रुपचंद्रजी पांडेकृत.

श्री पंचकल्याणक पाठ.

(કઠણ શબ્દોના અર્થ અને ભાવાર્થ સહીત.)

ભાષાંતર કર્તા,

पं. नंदनलाल जैन (इडर)

સંશોધક અને પ્રકટકર્તા,

मूलचंद कसनदास कापडीआ,

संपादक, "दिगंबर जैन"—सुरत.

ધી સુરત જૈન પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમા મટુભાઇ ભાઈદાસે છાપ્યુ.

प्रथमावृत्ति प्रत २०००

वीर संवत २४३८ विक्रम संवत १९६८

मुल्य. रु. ०—२—०

प्रस्तावना.

અનેક વખત અમો જણાવી ગયા છીએ, તેમ સ્વર્ગીય કવિ રૂપચંદ્રજીકૃત **जीनेंद्र पंचकल्याण पाठ** સર્વે આબાળ વૃદ્ધ મોંઢે કરે છે, અને ગાય છે પણ તેનો પુરેપુરો અર્થ એ કવિતની ભાષા જુદી હોવાથી ઘણા ભાઇઓના સમજવામાં આવતો નથી, તેથી એ પાંચે કલ્યાણકનો પુરેપુરો ભાવાર્થ સર્વેના સમજવામાં બરાબર રીતે આવે એ હેતુથી આ કલ્યાણક પાઠનું ગુજરાતી ભાષાંતર **પં. નંદનલાલ જૈન** (ઇડર) દ્વારા તૈયાર કરાવી અમોએ આ પુસ્તક પ્રકટ કર્યું છે. આજ સુધી હિંદી, મરાઠી, કાનડી કે ઉર્દુ કોઇ ભાષામાં કલ્યાણક પાઠના અર્થ બહાર પડયા નથી, પણ હવે ગુજરાતી અર્થ બહાર પડેલા જાણી બીજી સર્વે ભાષાઓમાં પણ આ કલ્યાણકના અર્થ પ્રકટ થાય એવું અમે ઇચ્છીએ છીએ. વળી આ પુસ્તકમાં અઘરા શબ્દોના અર્થો પણ દરેક પદને મથાળે આપેલા છે, જેથી આ અર્થ સાથેનું પુસ્તક એકેએક પાઠશાળામાં દાખલ કરવાને સર્વે પાઠશાળાના પ્રબંધકર્તાઓને અમો સુચવીએ છીએ. તથાસ્તુ.

વીર સંવત ૨૪૩૮ પ્ર. અષાડ સુદ ૧૩	જૈનજાતિસેવક **મુળચંદ કસનદાસ કાપડીઆ.** પ્રકટકર્તા.

|| श्री पंचपरमेष्ठीभ्यो नमः ||

स्वर्गीय कविवर पं. रुपचंद्रजी पांडेकृत

श्री गर्भ कल्याणक.

पणविवि पंच परमगुरु, गुरु जिनशासनो ।
सकलसिद्धिदातार सु, विघनविनासनो ॥
शारद अरु गरु गौतम, सुमतिप्रकासनो ।
मंगलकरहीं चउ—संघ, पापपणासनो ॥

पणविवि=નમસ્કાર કરૂં છુ. शारद=જીનવાણી सुमति=સારી બુદ્ધિ चऊसंघ=મુનિ, આર્જીકા, શ્રાવક, શ્રાવિકા.

અર્થઃ—પરમ પૂજ્ય, અરહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુ એવા પાંચ ઉત્કૃષ્ટ ગુરૂઓને (પંચ પરપેષ્ટીને) તથા જીનેંદ્ર ભગવાનના શાસન (આગમ) માં પ્રસિદ્ધ ગુરૂઓ કે જેમને નમસ્કાર કરવાથી વિઘ્નો નાશ થાય છે તેમને સર્વ સિદ્ધિ માટે નમસ્કાર કરૂં છું.

જીનેંદ્ર ભગવાનના મુખ કમળથી ઉત્પન્ન, ઉપકારીણી સરસ્વતિ (જીનવાણી)ને તથા મહર્ષિ ગૌતમ ગણધર દેવ કે જેમની કૃપાથી સારી બુધ્ધિનો પ્રકાશ થાય છે તેમને પણ નમસ્કાર કરૂં છું.

पापै पणासन गुणहिं गरुवा, दोष अष्टादश रहे।
धरि ध्यान कर्मविनाशि केवल,-ज्ञान अविचल जिन लहे॥
प्रभु पंचकल्याणक-विराजित, सकल सुर नर ध्यावहीं।
त्रैलोक्यनाथ सु देव जिनवर, जगत मंगल गावहीं॥ १॥

गरुवा=મહાન. अष्टादश=અરાઢ अविचल અવિનાશિક

અર્થ:—૪૬ ગુણો| તથા અનંત ગુણોથી ત્રણ લોકમાં પૂજ્ય, ૧૮ દોષ* રહિત, પરમ શુકલ ધ્યાનથી અષ્ટ કર્મોને નાશ કરી અવિનાશીક કેવળ જ્ઞાનના ધારક, પંચ કલ્યાણક (૧ ગર્ભ કલ્યાણક, ૨ જન્મ કલ્યાણક, ૩ તપ કલ્યાણક ૪ કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક, ૫ મોક્ષ કલ્યાણક) યુક્ત સર્વે દેવ મનુષ્યોથી (શતઇંદ્રો)થી વંદનીક, ત્રણ લોકના નાથ દેવાધીદેવ શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનનું ત્રણ જગતના જીવો મંગળ ગાય છે. ૧.

| ગુણ ૪૬=૧૦ જન્મના અતિશય, ૧૦ કેવળજ્ઞાનના અતિશય, ૧૪ દેવકૃત અતિશય ૮ પ્રાતિહાર્ય અને ૪ અનંત ચતુષ્ટય આવી રીતે ૪૬ ગુણો

* અરાઢ દોષ=૧ જન્મ, ૨ મરણ, ૩ ક્ષુધા, ૪ તૃષા, ૫ વિસ્મય, ૬ અરતિ, ૭ રતિ, ૮ ચિંતા, ૯ રોગ, ૧૦ શોક, ૧૧ ખેદ, ૧૨ સ્વેદ, ૧૩ રાગ, ૧૪ દ્વેષ, ૧૫ મોહ, ૧૬ જુગુપ્સા, ૧૭ જરા, ૧૮ ભય.

जाकै गरभकल्याणक, धनपति आइयो ।
अवधिज्ञान—परवान, सु इंद्र पठाइयो ॥
रचि नव बारह योजन, नयरि सुहावनी ।
कनकरयणमणिमंडित, मंदिर अति वनी ॥

धनपति=કુબેર નામનો ઇંદ્ર. परवान=ચતુર. नयरि=નગરી योजन=ચાર કોશનુ પ્રમાણ. रयण=રત્ન.

અર્થઃ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના પંચ કલ્યાણકમાંજ ઇંદ્રે અવધિજ્ઞાનથી કુબેર નામના ઇંદ્રને મોકલીને અતિ સુશોભિત ૯ યોજન વિશાળ અને ૧૨ યોજન લાંબી મહા સુંદર રત્નમણીઓથી ચિત્રીત, ત્રણ જગતના જીવોના મનને હરણ કરનાર ભવ્ય મંદિરો (મહેલો)થી વિભૂષિત એવી સુંદર નગરીની રચના કરી.

अति वनी पोरि पगारि परिखा, सुवन उपवन सोहिए ।
नर नारि सुंदर चतुरभेख सु, देख जनमन मोहिए ॥
तहां जनकगृह छह मास प्रथमहिं, रतनधारा वरषियो ।
पुनि रुचिकवासिनि जननि-सेवा, करहिं सब विधि हरषियो॥२॥

पोरि=અંદરનો કોટ पगारि=બહારનો વિશાળ કોટ. परिखा=ખાઇ. सुवन=વનો उपवन=બગીચાઓ. जनकगृह= તીર્થંકરના માત પિતાના મહેલ. जननी=તીર્થંકરના માતુશ્રી.

અર્થઃ—જે નગરી વિશાળ કોટ, ખાઈ, વન, બગીચા, વાડી, અંદર કોટ, કૂવા વગેરેથી સ્વર્ગ સમાન ઘણી સુંદર હતી અને જે નગરીમાં ચોપડના બજાર, વિશાળ ભવ્ય

મંદીર, રત્નોથી ચીતરેલા મણીઓના તોરણથી શણગારેલા વિશાળ મેહેલો તથા ધ્વજા, પતાકાઓથી દિવ્યશોભાયમાન જીનમંદિરો હતાં; વળી જે નગરી જોઈ જગતજીવોનાં મન મુગ્ધ થતાં હતાં અને જે સમસ્તજનોને આનંદ આપતી હતી, તે નગરીમાં શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના માતા પિતાના મેહેલોમાં શ્રી પરમપૂજ્ય તીર્થંકરોના પુણ્યથી ગર્ભના છ માસ પહેલાંથીજ રત્નોની મહાવૃષ્ટિ (હરરોજ સાડાત્રણ કરોડ રત્નોની વૃષ્ટિ) થઇ હતી અને તીર્થંકરોની પૂજ્ય માતુશ્રીની છપન્ન કુમારીકા દેવીઓ સેવા કરી પોતાને ધન્ય માનતી હતી અને પુણ્યનો ભંડાર ભરી પોતાનો જન્મ સફળ કરતી હતી. ૨.

सुरकुंजरसम कुंजर[1] धवल धुरंधरो[2] ।
केहरि[3] केशरशोभित, नखशिखसुंदरो ॥
कमला[4]कलशन्हवन, दोय दाम[5] सुहावनी ।
रवि[6] शशि[7] मंडल[8] मधुर, मीन[9] जुग पावनी ॥
पावनी कनक घट[10] युगम पूरण, कमलकलित सरोवरो ।
कल्लोलमालाकुलित सागर[11], सिंहपीठ[12] मनोहरो ॥
रमणीक अमरविमान[13] फणिपती[14],–भुवन भुवि छविछाजए ।
रुचि रतनराशि[15] दिपंत दहन[16] सु, तेजपुंज विराजए ॥ ३ ॥

कुंजर=હાથી ધવલ=સફેદ. धुरंधरो=બળદ. केहर=સિંહ कमला=લક્ષ્મિ. दाम=માળા. मीन=માછલી. दहन=અગ્નિ. शशि=ચંદ્ર.

અર્થ:—ઇંદ્રના હાથી (ઐરાવત)સમાન વિશાળ હાથી (૧), ધોળો બળદ (૨), કેશરીઆ વાળોથી અને નખોથી મનોહર સિંહ (૩), સોનાના કળશોથી અભિષેક કરતી લક્ષ્મી (૪), સુંદર પુલના હારની જોડી (૫), સૂર્ય (૬), ચંદ્ર મંડળ (૭), માછલીની જોડી (૮), પાણીથી ભરેલા અને માળા (હાર), ચંદન, પુલોથી સુશોભિત સોનાના કળશની જોડી (૯), કમળોથી રમણીય અને નિર્મળ જળથી પૂર્ણ સરોવર (૧૦), તરંગોથી વ્યાકુળ થતો સમુદ્ર (૧૧), મનોહર સિંહાસન (૧૨), દેવનું ભવ્ય વિમાન (૧૩), નાગદેવનું વિશાળ મનોહર ભુવન (૧૪), દિવ્ય રત્નોનો ઢગલો (૧૫), અને સળગતો અગ્નિ (૧૬) [આ પ્રમાણેનાં ૧૬ સ્વપ્નો] ૩.

ये साखि सोलह सुपने, सूती सयनमें ।
देखे माय मनोहर, पाच्छिम—रयनमें ॥
उठि प्रभात पिय पूछियो, अवाधि प्रकासियो ।
त्रिभुवनपति सुत होसी, फल तिहिं भासियो ॥

माय=તીર્થંકરના માતુશ્રી. रयन=રાત્રિ. सुत=પુત્ર.

અર્થ:—આ પ્રમાણેનાં ૧૬ સ્વપ્નો શ્રી તીર્થંકરનાં માતુશ્રીએ રાત્રિના છેલ્લા પહોરમાં શયનમાં (પથારીમાં) જોયાં. અને પછી પ્રાત:કાળની ક્રિયા (જીન પૂજા, સ્નાન, દાંતણ કરવું વગેરે) ક્રિયા કરી પોતાના વ્હાલા પતિની સાથે જઇને સ્વપ્નો દેખાવાનું વર્ણન કર્યું અને ૧૬ સ્વપ્નોનું

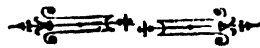
ફળ પુછ્યું. મહારાજાએ (તીર્થંકરના પિતાશ્રીએ) અવધિજ્ઞાનથી સ્વપ્નોનું ફળ "ત્રણ લોકના સ્વામી એવા તીર્થંકર દિવ્ય પુત્ર થશે' એવું કહ્યું.

भासियो फल तिहिं चिंति दंपति, परम आनंदित भए ।
छहमासपरि नवमास पुनि तहँ, रयन दिन सुखसूं गए ॥
गर्भावतार महंत महिमा, सुनत सब सुख पावहीं ।
जन 'रूपचंद्र' सुदेव जिनवर, जगत मंगल गावहीं ॥ ४ ॥

दंपति=પતિ પત્ની. **रयन**=રાત્રિ

અર્થ:—તીર્થંકરના પિતાએ પોતાની પટરાણીને સ્વપ્નોનું ફળ કહ્યું, તે સાંભળીને બંન્ને પતિ પત્નીને પરમ આનંદ પ્રાપ્ત થયો અને દેવોએ ૧૫ મહિના (છ મહીના ગર્ભ પહેલાં અને ૯ મહિના ગર્ભના) સુધી રત્ન વૃષ્ટિ કરી. તથા છપન્ન કુમારીકા દેવીઓએ માતુશ્રીની સેવા કરી ગર્ભાવતારનો મહિમા સાંભળતા સર્વે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. શ્રી રૂપચંદ્ર કવિ કહે છે કે આ જગત શ્રી જીનેંદ્ર દેવનુ મંગળ ગાય છે ૪.

श्री जन्म कल्याणक.

मतिश्रुतअवधिविराजित, जिन जब जनमियो ।
तिहूँलोक भयो छोभित, सुरगण भरमियो ॥
कल्पवासिघर घंट, अनाहद बाज्जियो ।
जोतिषघर हरिनाद, सहज गल गाज्जियो ॥

सुरगण=દેવતાઓનો સમૂહ. कलपवासी=વિમાનમાં રહેનારા દેવો. हरिनाद=સિંહધ્વનિ

અર્થઃ—મતિ જ્ઞાન, શ્રુતિ જ્ઞાન અને અવધિ જ્ઞાન સહિત જીનેંદ્ર ભગવાનનો જન્મ થયો, ત્યારે ત્રણે લોક વિસ્મય પામ્યા અને દેવતાઓ આશ્ચર્ય થયા. કલ્પવાસી દેવોના વિમાનોમાં ઘંટો પોતાની મેળે અપાર અવાજથી વાગવા લાગ્યા અને જયોતિષ દેવોના દિવ્ય મંદિરોમાં સિંહધ્વનિ ગંભીરતાથી પોતાની મેળે થયો.

गज्जियो सहज हि संख भावन,-भुवन सबद सुहावने ।
वितरनिलय पटु पटहि वज्जिय, कहत महिमा क्यों बने ।।
कंपित सुरासन अवधिबल जिन,-जनम निहचै जानियो ।
धनराज तब गजराज माया,—मयी निरमय आनियो ।। ९ ।।

भावन=ભવનવાસી દેવ. भुवन=મંદિર. वितरनिलय=વ્યંતર દેવોના મંદિર. पटहि=નગારાં धनराज=કુબેર દેવ. गजराज=ઐરાવત હાથી.

અર્થઃ—ભવનવાસી દેવોના મંદિરોમાં મધુર શંખધ્વનિ થયો, અને વ્યંતર દેવોના મંદિરોમાં નગારાં એકદમ વાગવા લાગ્યા. આ મહીમાનું કોણ વર્ણન કરી શકે? સર્વે દેવોના સિંહાસનો કંપાયમાન થયા અને મુકુટો નમી પડયા, ત્યારે દેવતાઓએ અનવસર ઓચિંતા આશ્ચર્યનું કારણ ભગવાનનો જન્મ અવધિ જ્ઞાનથી નિશ્ચય કર્યો અને ધનરાજ, ઇંદ્રની આજ્ઞાથી માયામયી ઐરાવત હાથી શણગારીને પ્રભુની સેવા (અભિષેક) માટે લઇને આવ્યા.

योजन लाख गयंद, वदन—सौ निरमए ।
वदन वदन वसु दंत, दंत सर संठए ॥
सर सर सौ—पणवीस कमलिनी छाजहीं ।
कमलिनि कमालिनि कमल, पचीस विराजहीं ॥

गयंद=ઐરાવત હાથી. वदन=મુખ. वसु=આઠ. सर=સરોવર योजन=ચાર કોશનું પ્રમાણ.

અર્થ:—એક લાખ યોજનના શરીરના વિસ્તારવાળો અને ૧૦૦ મોઢાં સહિત ઐરાવત હાથી માયા (વિક્રિયા)થી નિર્માણ કર્યો અને એકેક મૂખ ઉપર સુંદર આઠ આઠ દાંતો અને એકેક દાંતના ઉપર સુશોભિત એકેક સરોવર અને એકેક સરોવરમાં ૧૨૫ કમલીનીઓ છે અને કમલીનીમાં પચીસ પચીસ મનોહર કમળ શોભે છે.

राजहीं कमलिनि कमल अठोतर,—सौ मनोहर दल बने ।
दल दलहिं अपछर नटहिं नवरस, हावभाव सुहावने ॥
मणि कनककंकण वर विचित्र, सु अमरमंडप सोहये ।
घन घंट चँवर धुजा पताका, देखि त्रिभुवन मोहये ॥ ६ ॥

दल=પાંદડું, अपछर=અપસરા. धुजा-ધ્વજા.

અર્થ:—પ્રત્યેક કમળ ઉપર ૧૦૮ પાંદડાં મનોહર-રીતે શોભે છે અને પ્રત્યેક પાંદડાં ઉપર દિવ્ય અપસરાઓ હાવભાવથી નવરસ યુક્ત તાનમાં મગ્ન થઇને નૃત્ય કરે છે. (ઐરાવત હાથીના ૧૦૦ મુખ. પ્રત્યેક મુખ ઉપર ૮ દાંત= ૮૦૦ દાંત. પ્રત્યેક દાંત ઉપર એકેક સરોવર=૮૦૦ સરોવર.

એકેક સરોવર ઉપર ૧૨૫ કમલિની=૮૦૦×૧૨૫=૧૦૦૦૦૦ કમલિની. પ્રત્યેક કમલિનીમાં ૨૫ કમળો=૧૦૦૦૦૦×૨૫=૨૫૦૦૦૦૦ કમળ. દરેક કમળ ઉપર ૧૦૮ પાંદડાં=૨૫૦૦૦૦૦×૧૦૮=૨૭૦૦૦૦૦૦૦ પાંદડાંઓ ઉપર અપ્સરાઓ નૃત્ય કરે છે) અને તે ઐરાવત હાથી ઉપર મણિમય દિવ્ય સિંહાસન તોરણ સહિત શોભે છે. ઘંટ, ધ્વજા, ચમર, પતાકા (વાવટા)થી સુશોભિત કરેલો તે હાથી ત્રણ લોકના જીવોના મનને મોહિત કરતો હતો. ૬.

तिहिं करी हरि चढ़ि आयउ, सुरपरिवारियो ।
पुरहिं प्रदच्छना देत सु, जिन जयकारियो ॥
गुप्त जाय जिन–जननिहिं, सुखनिद्रा रची ।
मायामयी शिशु राखि तौ, जिन आन्यो सची ।

करि=હાથી हरि=ઇંદ્ર. जननाहिं=માતાશ્રી. शिशु=બાળક (પુત્ર) शची=ઇંદ્રાણી

અર્થ:—તે દિવ્ય મનોહર ઐરાવત હાથી ઉપર વિરાજમાન થઇને ઇંદ્ર પોતાના પરિવાર તથા સૈન્ય, વાહન તેમજ દેવગણ સહિત જીન ભગવાનના જન્મસ્થાનની નગરીમાં આવ્યા અને નગરની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી મહોત્સવનો આરંભ કર્યો અને જય જય કરી દેવો આનંદીત થયા. ઇંદ્રાણી જીનમાતાના પ્રસુતિ ગૃહ (ઘર) માં જઇને માતુશ્રીને સુખ નિદ્રામાં લીન કરી માયામયી કૃત્રિમ (બનાવટી) પુત્રને મુકીને શ્રી પરમપુજ્ય ત્રિલોક પ્રભુ જીનેંદ્ર ભગવાનને ઇંદ્રની સમીપ લાવી.

आन्यो सची जिनरुप निरखत, नयन त्रिपति न हूजिये ।
तब परमहरषितहृदय हरिने, सहस लोचन पूजिये ॥
फुनि करि प्रणाम जु प्रथम इंद्र, उछंग धरि प्रभु लीनऊ ।
ईशानइंद्र सु चंद्रछवि शिर, छत्र प्रभुके दीनऊ ॥ ७ ॥

नयन=नेत्र. लोचन=नेत्र. सहस्र=હઝાર

અર્થઃ—ઇંદ્રાણી જીનેંદ્ર ભગવાનને ઇંદ્ર સમીપ લાવી. ઇંદ્ર, ભગવાનનું દિવ્ય અનુપમ રૂપ દેખી બે નેત્રો (આંખો)થી તૃપ્ત ન થયા અને પ્રફુલિત મનથી હર્ષિત થઇ સદ્યજાત (તત્કાળ જન્મેલા બાળક) ભગવાનને જોવા માટે પોતાના ૧૦૦૦ નેત્રો નિર્માણ કરી ભગવાનની પૂજા કરી અને વારંવાર ભક્તિથી નમસ્કાર કરી દિવ્ય પુષ્પોથી પુજા કરીને સ્તુતિ કરી અને અત્યંત ઉત્સાહથી ઐરાવત ઉપર વિરાજમાન કર્યા અને ઇશાનના (બીજા સ્વર્ગના) ઇંદ્રે જીનેંદ્ર ભગવાનના મસ્તક ઉપર છત્ર ધારણ કર્યું. ૭

सनतकुमार महेंद्र, चमर दुहि ढारहीं ।
शेष शक्र जयकार, सबद उच्चारहीं ॥
उच्छवसाहित चतुर्विधि, सुर हरषित भए ।
योजन सहस निन्याणवे, गगन उलँघि गए ॥

शक्र=ઇંદ્ર. सुर=દેવતા. गगन=આકાશ.

અર્થઃ—સનત્કુમાર અનેમહેંદ્ર એવા ઇંદ્રો ભગવાનના ઉપર ચમર ઢાળતા હતા અને બાકીના ઇંદ્ર તથા દેવોએ જય જય શબ્દથી આકાશ ગજાવી દીધું. આવી રીતે અત્યંત

ઉત્સાહથી ચાર પ્રકારના (ભવનવાસી, વ્યંતરવાસી, જ્યોતિષી અને કલ્પવાસી) દેવો આનંદ આનંદમાં મગ્ન થઇ ૯૯ યોજન આકાશ ઓળંગીને મેરૂપર્વતની સમીપ જવા માંડયા.

लंघि गये सुरगिरि जहाँ पांडुक,—वन विचित्र विराजही ।
पांडुकशिला तहाँ अर्द्धचंद्रसमान, मणि छवि छाजहि ॥
योजन पचास विशाल दुगुणायाम, वसु ऊंची गणी ।
वर अष्ट मंगल कनक कलशनि, सिंहपीठ सुहावनी ॥ ८ ॥

सुरगिरि=સુરમેરૂ પર્વત सिंहपीठ=સિંહાસન.

અર્થ—દેવગણ તથા ઇંદ્ર જીનેંદ્ર ભગવાનને મેરૂ પર્વતની પાંડુક શિલા ઉપર લઇ ગયા. તે પાંડુક શિલા ૫૦ યોજન પહોળી, ૧૦૦ યોજન લાંબી અને ૮ યોજન ઉંચી સ્ફટિકમણી પથ્થરના સ્વયં સિદ્ધ મણિ અને રત્નોથી સુશોભિત મહા રમણીય અર્ધ ચંદ્ર સમાન હતી. વળી તે પાંડુક શિલા ઉપર આઠ મંગળ દ્રવ્ય અને રત્નમયી સિંહાસન અનાદિ નિધન શોભિત છે. ૮.

रचि मणिमंडप शोभित, मध्य सिंहासनो ।
थाप्यौ पूरव—मुख तहाँ, प्रभु कमलासनो ॥
बाजहिं ताल मृदंग, वेणु वीणा घने ।
दुंदुभिप्रमुख मधुरधुनि, और जु बाजने ॥

दुंदुभिप्रमुख=દુંદુભી વગેરે धुनि-ધ્વનિ.

અર્થ—મણિ અને રત્નોનો ભવ્ય મંડપ બનાવ્યો

અને સદ્યજાત (તરતના જન્મેલા) જીનેંદ્ર ભગવાનને પૂર્વ દિશા તરફ મુખ કરીને વિરાજમાન કર્યા. દેવોએ દિવ્ય ઝાલર, ઘંટ, મૃદંગ, વીણા, દુંદુભી વગેરે અનેક વાજીંત્રો વગાડયાં અને અત્યંત હર્ષથી જીનાભિષેકનો આરંભ કર્યો.

वाजने वाजहिं सचीं सब मिलि, धवल मंगल गावहीं ।
कर करहिं नृत्य सुरांगना सब, देव कौतुक धावहीं ॥
भरि छीरसागर-जल जु हाथहिं, हाथ सुर गिरि ल्यावहीं ।
सौधर्म अरु ऐशानइंद्र सु, कलश ले प्रभु न्हावहीं ॥ ९ ॥

सुरांगना=અપ્સરા છીરસાગર=ક્ષીર સમુદ્ર. सुर=દેવ गिरि=મેરૂ પર્વત

અર્થ—જીનેંદ્ર ભગવાનના અભિષેક સમયમાં દેવો દિવ્ય વાજીંત્રોથી મહોત્સવ કરતા હતા અને અપ્સરા તથા ઇંદ્રાણી ભગવાનની સ્તુતિ ગાતી હતી અને મંગલ પાઠ ભણીને આનંદથી નૃત્ય કરી પૂણ્ય ભંડાર ભરતી હતી. દેવો અત્યંત હર્ષથી ક્ષીર સમુદ્રનું પરમ પવિત્ર જળ સુમેરૂ પર્વત ઉપર હાથો હાથ લાવ્યા અને પ્રથમ દ્વીતીય સ્વર્ગના સૌધર્મ અને ઐશાન ઇંદ્રોએ કળશોથી ત્રિલોક પ્રભુ જીનેંદ્ર ભગવાનના અભિષેકનો આરંભ કર્યો. ૯.

वदन–उदर–अवगाह, कलशगत जानिये ।
एक चार वसु योजन, मान प्रमानिये ॥
सहस–अठोतर कलशा, प्रभुके सिर ढरै ।
फुनि श्रृंगारप्रमुख आ,–चार सबै करै ॥

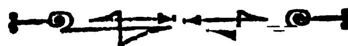
वदन=મુખ. उदर=પેટ. अवगाह=વિસ્તાર. वसु=આઠ.

અર્થઃ—જીનાભિષેકમાં કળશોનો વિસ્તાર—૧ યોજનનું મુખ ૪ યોજનનું પેટું અને ૮ યોજન ઉંડાઇના પ્રમાણના ૧૦૦૮ કળશોથી ઇંદ્રોએ સદ્યજાત જીનેંદ્ર ભગવાનનો અભિષેક કર્યો અને દિવ્ય અલંકારો (ઘરેણાં)થી શ્રૃંગાર (શણગાર) કરીને મંગળ, સ્તુતિ, વંદના કરી જય જય જીવ, જીવ, નંદ, નંદ વગેરે આશીર્વાદ પૂર્વક અત્યંત હર્ષથી જીનેંદ્ર ભગવાનને વધાવ્યા.

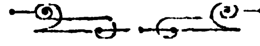
करि प्रगट प्रभु महिमामहोच्छव, आनि फुनि मातहिं दयो ।
धनपतिहिं सेवा राखि सुरपति, आप सुरलोकहिं गयो ॥
जनमाभिषेक महंत महिमा, सुनत सब सुख पावहीं ।
जन 'रूपचंद्र' सुदेव जिनवर, जगत मंगल गावहीं ॥ १० ॥

धनपतिहिं=કુબેર નામનો ઇંદ્ર સુરપતિ=ઇંદ્ર

અર્થ—આવી રીતે દેવો તથા ઇંદ્રોએ મહાન મહોત્સવ કરી અને પૂણ્ય ભંડાર ભરીને ત્રિલોક પ્રભુ જીનેંદ્ર ભગવાનને માતુશ્રીને સમર્પિત કર્યા (સોંપ્યા) અને દેવગણો પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા. ઇંદ્રે જીન ભગવાનની રક્ષાને માટે કુબેર ઇંદ્રને તથા દેવોને નિયમીત રાખ્યા. દેવાધિદેવ ત્રિલોક પ્રભુ જીનેંદ્ર ભગવાનનો મહિમા (મહાત્મ્ય) શ્રવણ કરતાં ત્રિલોકના જીવોને પરમસુખ થાય છે. રૂપચંદ્ર કવિ કહે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! જગત, મંગળ મૂર્તિ, મંગળમય મંગળ કર્તા જીનેંદ્ર ભગવાનનું મંગળ ગાય છે. ૧૦

श्री तप कल्याणक.

श्रमजलरहित शरीर, सदा सब मलरहिउ ।
छीर–वरन वर रुधिर, प्रथमआकृति लहिउ ॥
प्रथम सारसंहनन, सुरूप विराजहीं ।
सहज–सुगंध सुलच्छन,–मंडित छाजहीं ॥

श्रमजल=પરસેવો. मल=મળ छीर-वरन=દુધના રંગનું. आकृति=સંસ્થાન-શરીર નિર્માણ રચના

अर्थ–જીનેંદ્ર ભગવાનના જન્મના દશ અતિશય-પરસેવા રહિત શરીર (૧), સર્વ પ્રકારના મળથી રહિત શરીર (૨), દુધ સમાન શ્વેત નિર્મળ લોહી (૩), સમચતુર સંસ્થાન (૪), વજ્રરૂષભનારાચ સંહનન (૫), અત્યંત સુંદર શરીર (૬), અતિ સુગંધમય શરીર (૭) ૧૦૦૦૮ મહાન શુભ લક્ષણો યુકત શરીર (૮),

छाजहिं अतुलबल परम प्रिय हित, मधुर वचन सुहावने ।
दश सहज अतिशय सुभग मूरति, बाललील कहावने ॥
आबाल काल त्रिलोकपति मन, रुचित उचित जु नित नये ।
अमरोपुनीत पुनीत अनुपम, सकल भोग विभोगये ॥ ११ ॥

अतुल=અતુલ્ય. सुभग=શોભીતી. अमरोपुनित=દેવો દ્વારા લાવેલા. अनुपम=ઉપમા રહિત

अर्थ—અત્યંત અતુલ્ય બળ (૯), હિત મિત પ્રિય વચન (૧૦). આવા સ્વભાવિક દશ અતિશયોથી સુશોભિત

જીનેંદ્ર ભગવાનની બાલક્રીડા ત્રણુ જગતને મુગ્ધ કરતી હતી. અને દેવો બાળવેશ ધારણુ કરી જીન પ્રભુની લીલા (બાળ-ક્રીડા) કરાવતા હતા. તે બાળક્રીડાનું કોણુ વર્ણન કરી શકે? અને દેવોપુનીત અનુપમ સર્વે પ્રકારના ભોગોપભોગ ભોગ-વીને નીરંતર સુખ સમુદ્રમાં જીનેંદ્ર ભગવાન મગ્ન થયા. ૧૧.

भवतन—भोग—विरत्त, कदाचित चित्तए ।
धन योवन पिय पुत्त, कलत्त अनित्त ए ॥
कोइ न शरन मरनदिन, दुख चहुँगति भर्यों ।
सुख दुख एकहि भोगत, जिय विधिवश पर्यों ॥

भव=સંસાર तन=શરીર, कलत्त=સ્ત્રી अनित्त=અનિત્ય. विधि=કર્મ.

અર્થ:—એક સમયે જીનેંદ્રભગવાન સંસાર, શરીર અને ભોગથી વિરકત થયા અને આવી રીતે બાર ભાવના (અનુપ્રેક્ષા)નો વિચાર કરવા લાગ્યા—ધન. યોવન, પુત્ર, મિત્ર, સ્ત્રી વગેરે સર્વે વસ્તુઓ અનિત્ય છે, ક્ષણુ ભંગુર છે, પાણી-માંના પરપોટા સમાન ક્ષણુમાં વિનાશિક છે (૧ અનિત્ય ભાવના). આ જીવને કોઇ પણુ શરણુ નથી. કાળથી કોઈ પણુ બચાવી શકાતો નથી. જીવને એક આત્માજ શરણ છે (૨ અશરણુ ભાવના). આ જીવે સંસારમાં ચારો ગતિમાં ભ્રમણુ કરી અનેક દુઃખો ભોગવ્યાં (૩ સંસાર ભાવના). આ જીવને કર્મવશથી સુખ દુઃખ એકલાનેજ ભોગવવાં પડે છે (૪ એકત્વ ભાવના).

पर्यो विधिवश आन चेतन, आन जड़ जु कलेवरो ।
तनअशुचिपरतें होय आस्रव, परिहरैतौ संवरो ॥
निर्जरा तपबल होय समकित,-विन सदा त्रिभुवन भम्यो ।
दुर्लभ विवेक विना न कबहूं, परम धरमविषै रम्यो ॥ १२ ॥

आन=અન્ય कलेवर=શરીર पर=તત્પરતા. त्रिभुवन=ત્રણ લોક.

અર્થ:—આ જીવ ચૈતન્યાત્મક અમૂર્તિક શરીરથી ભિન્ન છે. શરીર જડ છે. વિનાશિક છે. મૂર્તિક છે. આવી રીતે શરીરથી આત્માને ભિન્ન સમજવો તેને પાંચમી (અન્યત્વ) ભાવના કહે છે. આ શરીર હાડ, માંસ, રૂધિરથી બનેલું અશુચિ છે. શરીરના ઉપર ચામડું હોવાથી સુંદર રમણીક દેખાય છે. આવી રીતે શરીરને અશુચિમય જાણવું તેને છઠ્ઠી (અશુચિ) ભાવના કહે છે અને મિથ્યાત્વ, અવિરત, યોગ કષાય વગેરે પર વસ્તુથી આશ્રવ થાય છે તેને સાતમી (આશ્રવ ભાવના) કહે છે. સમિતિ, ગુપ્તિ, અનુપ્રેક્ષા, ધર્મ વગેરે કર્મ આવવાનાં કારણોને રોકવાં તેને આઠમી (સંવર ભાવના) કહે છે. તપ કરવાથી નિર્જરા થાય છે; નવમી (નિર્જરા ભાવના). આ લોક સ્વયં સિદ્ધ છે. ૧૪ રાજુ લોક પ્રમાણમાં આ જીવે નિરંતર પરિભ્રમણ કર્યાં, પણ સમ્યક્તની પ્રાપ્તિ થઇ નહિ (દશમી લોક ભાવના). સંસારમાં દશ પ્રકારના ધર્મ (૧ ઉત્તમ ક્ષમા ૨ ઉત્તમ માર્દવ ૩ ઉત્તમ આર્જવ, ૪ ઉત્તમ સત્ય, ૫ ઉત્તમ શૌચ, ૬ ઉત્તમ સંયમ, ૭ ઉત્તમ તપ, ૮ ઉત્તમ ત્યાગ, ૯ ઉત્તમ આકિંચન્ય અને ૧૦ ઉત્તમ બ્રહ્મચર્ય) છે. (અગ્યારમી

ધર્મ ભાવના). સંસારની સર્વ સંપત્તિ સુલભ છે. પણ રત્નત્રય મળવું ઘણુંજ દુર્લભ છે (બારમી બોધ દુર્લભ ભાવના). ૧૨.

ये प्रभु बारह पावन, भावन भाइया ।
लौकांतिक वर देव, नियोगी आइया ॥
कुसुमांजलि दे चरन, कमल शिरनाइये ।
स्वयंबुद्ध प्रभु थुति करि, तिन समुझाइये ॥

पावन=પવિત્ર थुति=સ્તુતિ कुसुमांजली=ફુલોનો ખોબો

અર્થ:—આવી રીતે જીનેંદ્ર ભગવાન પવિત્ર બાર ભાવનાઓનું ચિંતવન કરવા લાગ્યા, એટલાંમાંજ ભગવાન ત્રિલોકીનાથના તપકલ્યાણકને વધાવનાર (નિયોગી) દેવર્ષિ લોકાંત્તિક દેવો પધાર્યા અને પુષ્પોની ભેટ સમર્પણ કરી, શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનનાં ચરણ કમળોને ભક્તિથી મસ્તક નમાવી નમસ્કાર કર્યા અને કહ્યું—હે સ્વયંબુદ્ધ ! હે પ્રભો ! આપે જગતના જીવોના કલ્યાણ માટે સારો વિચાર કર્યો છે. હે ભગવાન ! આપને ધન્ય છે. આપ સિવાય એવો પવિત્ર વિચાર કોણ કરે ?

समुझाय प्रभु ते गये निजपद, फुनि महोच्छव हरि कियो ।
रुचिरुचिर चित्र विचित्र शिविका, कर सुनंदन बन लियो ॥
तहँ पंचमूठी लोच कीनों, प्रथम सिद्धनि नुति करी ।
मंडिय महाव्रत पंच दुद्धर, सकल परिग्रह परिहरि ॥ १३ ॥

पद=સ્થાન शिविका=પાલખી नुति=નમસ્કાર

અર્થ:—લોકાંતિક દેવો જીનેંદ્ર ભગવાનને સમજાવી

પોતપોતાને ઘેર ગયા અને ઇંદ્રોએ મહાન મહોત્સવ આરંભ કર્યો તથા રત્નની પાલખીને શણગારી તેના ઉપર શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનને વિરાજમાન કરી દેવો, વિદ્યાધરો અને રાજાઓ સહિત નંદન વનમાં લઇ ગયા. ત્યાં સિંહાસન ઉપર વિરાજમાન કરી ઇંદ્રોએ અભિષેક કર્યો અને જીનેંદ્ર ભગવાને પંચમુષ્ટિ લોચ કરી પ્રથમ સિદ્ધ પરમાત્માને નમસ્કાર કરી દિક્ષા ગ્રહણ કરી અને ચોવીસ પ્રકારના પરિગ્રહોનો સર્વથા ત્યાગ કરી પંચ મહાવ્રતોને ધારણ કર્યા. ૧૩.

मणिमयभाजन केश, परिट्ठिय सुरपती ।
छीर—समुद—जल खिपिकरि, गयो अमरावती ॥
तप संजमबल प्रभुको, मनपरजय भयो ।
मौनसहित तप करत, काल कछु तहँ गयो ॥

भाजन=પાત્ર परिट्ठिय=સ્થાપન કરવું अमरावती= સ્વર્ગપુરી.

અર્થઃ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના પંચમુષ્ટી લોચ કરેલા કેશો(વાળો) મણીમય રત્નની દાબડીમાં સ્થાપન કરીને ઇંદ્રે તે કેશોને ક્ષીરસમૂદ્રમાં વિક્ષેપણ કર્યા (પધરાવ્યા) અને સ્વર્ગપુરીમાં ગયા. હવે શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનને મહાન દુર્ધર સંયમથી મનઃપર્યયજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને મૌન સહિત તપ અવસ્થામાં સમય વ્યતિત થયો.

गयो कछु तहँ काल तपबल, रिद्धि वसु विधि सिद्धिया ।
जसु धर्मध्यानबलेन खयगय, सप्त प्रकृति प्रसिद्धिया ॥

खिपि सातवेंर ण जतन विन तहँ, तीन प्रकृति जु बुधि बढे ।
करि करण तीन प्रथम शुकलबल, खिपकश्रेणी प्रभु चढे ॥१४॥

खय=ક્ષય. खिपकश्रेणी=ક્ષપક શ્રેણી.

અર્થ:—આવી રીતે કિંચિત સમયે ઘોર તપ ધારણ કરવાથી પ્રભુને તપ બળથી આઠ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ અને ધર્મ ધ્યાનથી સાત પ્રકૃતિ (૧ સમ્યકત્વ, ૨ મિથ્યાત્વ, ૩ સમ્યકત્વ મિથ્યાત્વ, ૪ અનંતાનુબંધી ક્રોધ, ૫ માન, ૬ માયા, ૭ લોભ)નો ક્ષય કર્યો અને ત્રણ કરણ (અધઃકરણ, અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તિ કરણ) પ્રારંભ કરી ક્ષપક-શ્રેણીમાં આરૂઢ (લીન) થયા. ૧૪.

प्रकृति छत्तीस नवैं गुण,—थान विनासिया ।
दशमें सूच्छमलोभ,—प्रकृति तहँ नासिया ।
शुक्ल ध्यान पद दूजो, फुनि प्रभु पूरियो ।
बारहमें—गुण सोरह, प्रकृति जु चूरियो ॥

गुणथान=ગુણસ્થાન, सूच्छम=સૂક્ષ્મ. सोरह=સોળ. चूरियो=નાશ કર્યો

અર્થ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાને નવમા ગુણસ્થાનમાં ૩૬ પ્રકૃતિનો નાશ કર્યો અને દશમા ગુણસ્થાનમાં સુક્ષ્મ લોભ પ્રકૃતિ નાશ કરી શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાને શુકલ ધ્યાનના બીજા પદ (એકત્વ વિતર્ક) નો પ્રારંભ કર્યો અને બારમા ગુણસ્થાનમાં ૧૬ પ્રકૃતિનો નાશ કર્યો.

चूरियो त्रेसठी प्रकृति इहविधि, घातिया कर्महतणी ।
तप कियो ध्यानप्रयंत बारह, विधि त्रिलोकशिरोमणी ॥
निःक्रमणकल्याणक सुमहिमा, सुनत सब सुख पावहीं ।
जन 'रूपचंद्र' सुदेव जिनवर, जगत मंगल गावहीं ॥ १५ ॥

निःक्रमण=તપ जन=સેવક.

અર્થ--આવી રીતે ચાર ઘાતીયા (જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, મોહની અને અંતરાય) કર્મોની તથા નામ કર્મની ૧૩ પ્રકૃતિ મળી ૬૩. પ્રકૃતિનો નાશ કર્યો અને ૧૨ પ્રકારના (અનસન, ઉનોદર, વ્રત પરિ સંખ્યાન, રસ પરિ ત્યાગ, વિવિક્ત શય્યાસન અને કાય કલેશ આવી રીતે છ બાહ્ય તપ અને પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય વૈયાવૃત્ય, સ્વાધ્યાય, વ્યુત્સર્ગ અને ધ્યાન આવી રીતે છ અંતરંગ તપ (એકંદરે ૧૨ તપ) ધારણ કર્યા. શ્રી તપ કલ્યાણકનો મહીમા સાંભળવાથી સર્વે સુખ મળે છે. શ્રી રૂપચંદ્ર કવિ કહે છે કે જગતના જીવો શ્રી જીનદેવનું મંગળ ગાય છે. ૧૫.

* ૬૩ પ્રકૃતિનાં નામો.-ચરમ શરીરને નરક, તિર્યંચ અને દેવ આવી ત્રણ આયુનો બંધ થતો નથી તે ત્રણ પ્રકૃતિ. દર્શન મોહનીય કર્મની ત્રણ પ્રકૃતિ તથા ચારિત્ર મોહનીય કર્મની ચાર પ્રકૃતિ. નિદ્રા નિદ્રા, પ્રચલા પ્રચલા, સ્થાન ગૃદ્ધિ, નરકગતિ, તિર્યંચગતિ, એકેંદ્રીય, દ્વીન્દ્રીય, ત્રીન્દ્રીય, ચતુરિન્દ્રીય, નરકગત્યાનુપૂર્વ્ય, તિર્યંચગત્યાનુપૂર્વ્ય, આતાપ, ઉદ્યોત, સ્થાવર, સૂક્ષ્મ અને સાધારણ મલી ૧૬ પ્રકૃતિ. પ્રત્યાખ્યાનાવરણી કષાયની ચાર

પ્રકૃતિ, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણી કષાયની ચાર પ્રકૃતિ, નપુંસક વેદ, સ્ત્રી વેદ, હાસ્ય, અરતિ, રતિ, શોક, ભય, જુગુપ્સા, પુરૂષ વેદ, અને સજવલન કષાયની ત્રણ પ્રકૃતિ મળીને ૨૦ પ્રકૃતિ સંજવલન કષાયની લોભ નામની ૧ પ્રકૃતિ. પાંચ જ્ઞાનાવરણીય, પાંચ અંતરાય અને છ દર્શનાવરણીની પ્રકૃતિ મળીને ૧૬ પ્રકૃતિ. આ પ્રમાણે ૬૩ પ્રકૃતિનાં નામો છે.

श्रीज्ञान कल्याणक.

तेरहमें गुण-थान, सयोगि जिनेसुरो ।
अनँतचतुष्टयमंडित, भयो परमेसुरो ॥
समत्रसरन तब धनपति, बहुविधि निरमयो ।
आगम जुगति प्रमाण, गगनतल परिठंयो ॥

धनपति=કુબેર ઇંદ્ર निरमयो=નિર્માણ કર્યો. आगम= શાસ્ત્ર जुगति=યુક્તિ परिठयो=બનાવ્યો.

અર્થ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન તેરમા સયોગ કેવળી નામે ગુણસ્થાનમાં આરૂઢ થયા. હવે વીતરાગ શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત વીર્ય અને અનંત સુખ સહિત (અનંત ચતુષ્ટય સહિત) સર્વજ્ઞ ત્રિલોક સ્વામી ઇશ્વરપદને પ્રાપ્ત થયા, ત્યારે કુબેર ઇંદ્રે શાસ્ત્ર અનુસાર સમવસરણ મણીમય વિચિત્ર શોભાથી બનાવ્યું.

पश्चियो चित्रविचित्र मणिमय, सभामंडप सोहये ।
तिहिं मध्य बारह बने कोठे, वनक सुरनर मोहये ॥
मुनि कल्पवासिनि अरजिका फुनि, ज्योति-भौम-भुवन-तिया ।
फुनि भवन व्यंतर नभग सुर नर, पशुनि कोठे बेठिया ॥१६॥

वनक=પશુ. सुर=દેવ नर=માનવ नभग=આકાશ.

અર્થ—સમવસરણ મહાદિવ્ય વિભૂતિથી મણિમય ચિત્રવિચિત્ર બાર સભા યુક્ત મનુષ્ય દેવોના ચિત્ત હરણ કરનાર બનાવ્યું. તે બાર કોઠામાં ક્રમવાર મુનિ, કલ્પવાસી દેવી, આર્યકા, જ્યોતિષ દેવી, વ્યંતર દેવી, ભવનવાસીની દેવી, ભવનવાસી દેવ, વ્યંતર દેવ, જ્યોતિષ દેવ, કલ્પવાસી દેવ, મનુષ્ય અને પશુ આવી રીતે ૧૨ સભામાં સર્વે જીવો પોતપોતાના કોઠામાં બેઠા. ૧૬.

मध्यप्रदेश तीन, मणिपीठ तहां बने ।
गंधकुटी सिंहासन, कमल सुहावने ॥
तीन छत्र सिर शोभित, त्रिभुवन मोहए ।
अंतरीक्ष कमलासन, प्रभु तन सोहए ॥

सिर=મસ્તક त्रिभुवन=જીનેન્દ્ર तन=શરીર

અર્થ—તે સમવસરણમાં ૧૨ સભાના મધ્ય ભાગમાં ત્રણ કટની સહિત દેવી શોભીત હતી. અને ગંધકૂટી ઉપર કમળ યુક્ત મહા સુશોભિત સિંહાસન હતું અને તે સિંહાસન ઉપર શ્રી જીનેન્દ્ર ભગવાન અંતરીક્ષ (અધર)

બીરાજતા હતા. ભગવાન ઉપર રત્નમયી દિવ્ય ત્રણ છત્રોની શોભાએ ત્રણ જગતના જીવોને મુગ્ધ કરી દીધા.

सोहए चौसठि चमर ढरत, अशोकतरु तल छाजए ।
फुनि दिव्यधुनि प्रतिशबद जुत तहँ, देवदुंदुभि बाजए ॥
सुरपुहुपवृष्टि सुप्रभामंडल, कोटि रवि छवि लाजए ।
इम अष्ट अनुपम प्रातिहारज, वर विभूति विराजए ॥ १७ ॥

અર્થ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન આઠ મહા પ્રાતિહાર્યથી ત્રિલોકમાં મહા વિભૂતિથી શોભતા હવા. રત્નમયી સિંહાસન (૧), ત્રણ છત્ર (૨), ૬૪ ચમરો દેવો ઢાળે (૩), અશોક વૃક્ષ (૪), નિરક્ષર અને સર્વે જીવો સાંભળે એવી દિવ્યધ્વનિ (૫), દેવ દુંદુભી (૬), દેવો દ્વારા પુષ્પવૃષ્ટિ (૭), અને કરોડ સૂર્યની પ્રભા હરનાર ભામંડળ (૮), આ પ્રમાણે આઠ પ્રાતિહાર્યથી શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન શોભતા હવા. ૧૭.

दुइसै योजन मान, सुभिच्छ चहूं दिशी ।
गगन गमन अरु प्राणी,-वध नहिं अहनिशी ॥
निरुपसर्ग निराहार, सदा जगदीसए ।
आनन चार चहूंदिशि, शोभित दीसए ॥
दीसे अशेष विशेष विद्या, विभव वर ईसुरपनो ।
छायाविवर्जित शुद्ध फटिक, समान तन प्रभुको वनो ॥
नहिं नयन पलक पतन कदाचित, केश नख सम छाजहीं ।
ये घातियाछयजनित अतिशय, दश विचित्र विराजहीं ॥१८॥

सुभिक्ष=સુકાળ गगन=આકાશ गमन=ચાલવું. प्राणीवध= જીવહિંસા विभव-સંપત્તિ. पतन-પડવું.

અર્થ—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનને દિવ્ય અનંત કેવળજ્ઞાન (સર્વ ચરાચર સમસ્ત જગતને જાણવાવાળું જ્ઞાન) પ્રાપ્ત થવાથી ભગવાનને કેવળજ્ઞાનના દશ અતિશય થયા. ૨૦૦ યોજન પર્યંત સુકાળ અર્થાત્ જે સ્થાનમાં કેવળી ભગવાનનું સમોસરણુ હોય, ત્યાંથી ચારે દીશા તરફ સો સો કોશ પર્યંત સર્વત્ર સુકાળ થવો (૧), આકાશમાં ગમન (૨), સર્વત્ર જીવોની હિંસાનો અભાવ (૩), ઉપસર્ગ રહિત (૪), કવલાહાર (કોળીઆ રહિત આહાર) (૫), શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના ચાર મુખ (૬), સમસ્ત વિદ્યાનું અધિપતિપણું (૭), છાયા રહિત સ્ફટિક સમાન શુદ્ધ નિર્મળ શરીર (૮), નેત્રોમાં પલકારા ન મારવા (૯), અને કેશ(વાળ) તથા નખ વધવા નહિ (૧૦), આ પ્રમાણે ભગવાનને દશ અતિશય, ચાર ઘાતીયા કર્મનો નાશ થવાથી અદ્ભુત થયા. ૧૮.

सकल अरथमय मागधि, भाषा जानिये ।
सकल जीवगत मैत्री,-भाव बखानिये ॥
सकल ऋतुज फलफूल, वनस्पति मन हरै ।
दर्पणसम मनि अवनि, पवन गति अनुसरै ॥
अनुसरै परमानंद सबको, नारि नर जे सेवता ।
योजन प्रमाण धरा सुमार्जहिं, जहां मारुत देवता ॥
फुनि करहिं मेघकुमार गंधो-दक सुवृष्टि सुहावनी ।
पदकमलतर सुर खिपहिं कमल सु, धरणि शशिशोभा बनी ॥

अवनि=પૃથ્વી. धरा=પૃથ્વી. सुमार्जहि=શુદ્ધ કરે. मारुत देवता-પવનકુમાર દેવ. धरणि-પૃથ્વી.

અર્થ—ચાર ઘાતીયા કર્મ ક્ષય કરવાથી ભગવાનને દેવકૃત ૧૪ અતિશય થયા—સર્વ જીવ સમજે એવી અર્દ્ધ માગધી ભાષા (૧), સ્વાભાવિક જાતિ વિરોધી જીવોમાં મૈત્રીભાવ (૨), સર્વ ૠતુઓનાં મનોહર ફળ-પુલોથી રમ્ય વનસ્પતિ એક સમયમાં પ્રકાશમાન થવી (૩), કાંટાઓ વગેરેથી રહિત દર્પણ સમાન નિર્મળ પૃથ્વી (૪), મંદ, સુગંધિત નિર્મળ પવન (૫,) સર્વ જીવોને પરમાનંદ (૬), પવનકુમાર દેવ એક યોજન પ્રમાણ પૃથ્વીને શુદ્ધ નિર્મળ કરે (૭), મેઘકુમાર દેવો ગંધોદક વૃષ્ટિથી પૃથ્વીને અતિ પવિત્ર સુશોભિત અને સુગંધીત કરે (૮) ભગવાનના ચરણ કમળની નીચે દેવોથી પ્રપુલ્લીત કમળોનું ક્ષેપણ (૯), ૧૯.

अमल गगन तल अरु दिशि, तहँ अनुहारहीं ।
चतुरनिकाय देवगण, जय जयकारहीं ॥
धर्मचक्र चले आगे, रवि जहँ लाजहीं ।
फुनि भृंगार–प्रमुख वसु, मंगल राजहीं ॥
राजहीं चौदह चारु अतिशय, देवरचित सुहावने ।
जिनराज केवलज्ञानमहिमा, अवर कहत कहा वने ॥
तब इंद्र आनि कियौ महोच्छव, सभा शोभित अति वनी ।
धर्मोपदेश दियो तहां, उच्छरिय वानी जिनतनी ॥ २० ॥

अमल-નિર્મળ चतुरनिकायदेवगण-ભવનવાસી, વ્યંતર, જ્યોતિષ અને કલ્પવાસી દેવ रवि-સૂર્ય वसु-આઠ चारु-સુંદર उच्छरीय-નીકળવું

અર્થ:—નિર્મળ આકાશ (૧૦), દિશાઓ નિર્મળ (૧૧), સર્વ દેવગણથી જયજયકાર (૧૨), સૂર્યને હરણ કરનાર ધર્મચક્રનું આગળ ચાલવું (૧૩), અને અષ્ટ મંગળદ્રવ્ય (૧૪), આવી રીતે દેવોએ કરેલા ૧૪ અતિશયો સહિત શ્રી જીનેંદ્રદેવ મહાન વિભૂતિથી ત્રણ જગતમા સર્વોપરી શોભતા હુવા. ભગવાનના કેવળજ્ઞાન કલ્યાણકનો મહીમા વર્ણન થઇ શકતો નથી. ઈંદ્રે આવીને મહાન ઉત્સવ કર્યો અને સર્વજ્ઞ શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાને ધર્મોપદેશ આપી ભવ્ય જીવોને શિવમાર્ગ (મોક્ષમાર્ગ) બતાવ્યો. ૨૦.

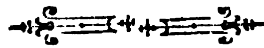
क्षुधा तृषा अरु राग, द्वेष असुहावने ।
जनम जरा अरु मरण, त्रिदोष भयावने ॥
रोग शोक भय विस्मय, अरु निद्रा घणी ।
खेद स्वेद मद मोह, अरति चिंता गणी ॥

गणीये अठारह दोष तिनकरि, रहित देव निरंजनो ।
नव परमकेवललब्धिमंडित, शिवरमणी—मनरंजनो ॥
श्रीज्ञानकल्याणक सुमहिमा, सुनत सब सुख पावहीं ।
जन 'रूपचंद्र' सुदेव जिनवर, जगत मंगल गावहीं ॥ २१ ॥

અર્થ:—ક્ષુધા ૧, તૃષા ૨, રાગ ૩, દ્વેષ ૪, જન્મ ૫, જરા, ૬, મરણ ૭, રોગ ૮, શોક ૯, ભય ૧૦, આશ્ચર્ય ૧૧, નિદ્રા ૧૨, ખેદ ૧૩, સ્વેદ (પરસેવો) ૧૪, મદ ૧૫, મોહ ૧૬, અરતિ ૧૭, ચિંતા ૧૮, આવી રીતે ૧૮ દોષ રહિત વીતરાગ, સર્વજ્ઞ, નિરંજન, ક્ષાયિક નવલબ્ધિ સહિત, મોક્ષસ્ત્રીના મનને હરણ કરનાર શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન અનંત ગુણોથી દેવાધિદેવ થયા. શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના જ્ઞાન કલ્યાણકનો મહિમા સાંભળવાથી સર્વ સુખ મળે છે. શ્રી રૂપચંદ્ર કવિ કહે છે કે જગત, દેવોના દેવ શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનનું મંગળ ગાય છે. ૨૧.

श्री निर्वाण कल्याणक.

केवलदृष्टि चराचर, देख्यो जारिसो।
भविजनप्रति उपदेश्यो, जिनवर तारिसो ॥
भवभयभीत महाजन, शरणै आइया।
रत्नत्रयलच्छन शिवपंथानि लाइया ॥

जारिसो–જેવી રીતે, तारिसो–તેવી રીતે. शिवपंथ–મોક્ષમાર્ગ

અર્થ—દિવ્ય કેવળજ્ઞાનથી સમસ્ત ચરાચર ત્રિલોકવર્તી પદાર્થ જેવી રીતે જોયા, તેવી રીતે ભવ્યોને યથાર્થ પદાર્થો નિરૂપણ કર્યો. અને સંસારથી ભયભીત ભવ્ય જનોને

મોક્ષમાર્ગમાં (રત્નત્રય યુક્ત–સમ્યગ્દર્શન–સમ્યગ્જ્ઞાન-સમ્યગ્ચારિત્ર સહિત] લગાવ્યા.

लाइया पंथ जु भव्य फुनि प्रभु, तृतिय सुकल जू पूरियो ।
तजि तेरहैं गुणथान योग, अयोगपथपग धारियो ॥
फुनि चौदहैं चौथे सुकलबल, बहत्तर तेरह हती ।
इमि घाति वसुविधि कर्म पहुंच्यो, समयमें पंचमगति ॥२२॥

અર્થ—આવી રીતે ભવ્યોને ઉપદેશ આપી શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાને તૃતીય શુકલ ધ્યાન (સૂક્ષ્મ ક્રિયા પ્રતિપાતિ) નો પ્રારંભ કર્યો અને ૧૩મા સયોગકેવળી ગુણસ્થાનનો ત્યાગ કરી ૧૪મા અયોગકેવળી ગુણસ્થાનમાં વિરાજ્યા. ચૌદમા ગુણસ્થાનમાં ચોથા શુકલ ધ્યાનથી વ્યુપરત ક્રિયા નિવૃતિની અને ૧૩ પ્રકૃતિનો* નાશ કર્યો. આવી રીતે આઠ કર્મોનો સર્વથા નાશ કરી એક સમયમાંજ શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન મોક્ષ પધાર્યા. ૨૨.

*—૫ શરીર, ૫ બંધન, ૫ સંઘાત, ૬ સંસ્થાન, ૬ સંહનન, ૩ આંગોપાંગ, ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ, દેવગતિ, દેવગત્યાનુંપૂર્વ, અગુરૂલઘુ, ઉપઘાત, પરઘાત, ઉચ્છવાસ, પ્રશસ્ત વિહાયોગતિ, અપ્રશસ્ત વિહાયોગતિ, અપર્યાપ્તક, પ્રત્યેક શરીર, સ્થિર, અસ્થિર, શુભ, અશુભ, સુદુર્ભગ, સુસ્વર, દુઃસ્વર, અનાદેય, અયશસ્કીર્તિ, નીચગોત્ર, નિર્માણ અને એક વેદની, આવી રીતે ૭૨ પ્રકૃતિ અને એક વેદની, મનુષ્ય ગતિ, મનુષ્ય આયુ, પંચેંદ્રીય જાતિ, મનુષ્યગત્યાનુંપુર્વ, ત્રસ, બાદર, પર્યાપ્તક,

સુભગ, આદેય, યશકીર્તિ, તીર્થંકર, અને ઉચ્ચ ગોત્ર આ ૧૩ પ્રકૃતિ ચોદમા ગુણસ્થાનના અંત સમયમાં નાશ કરી એટલે એકંદરે ૮૫ પ્રકૃતિનો નાશ કર્યો.

लोकशिखर तनुवात,—बलयमहँ संठियो ।
धर्मद्रव्यविन गमन न, जिहिं आगे कियो ॥
मयनरहित मूषोदर, अंबर जारिसो ।
किमपि हीन निजतनुते, भयौ प्रभु तारिसो ॥

मयन–મીણ मूषोदर–ઉંદરનું પેટ. अंबर–આકાશ. जारिसौ–જેવુ છે. हीन–ઓછુ. तारिसौ–તેવું છે.

અર્થ:—શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાન આઠ કર્મોથી સર્વથા રહિત હોવાથી એક સમયમાંજ જીવ મોક્ષ પધાર્યો અને લોકશિખરમાં વાતવલયમાં સ્થિર થયા. એથી આગળ ધર્મ દ્રવ્યનો અભાવ હોવાથી આગળ ગમન થયું નહિ, કારણકે જીવ અને–પુદ્દગળ દ્રવ્યને ગમન કરાવવા સહકારી ધર્મ દ્રવ્ય છે અતે લોકશિખરના અંતમાં ધર્મ દ્રવ્યનો અભાવ હોવાથી આગળ ગમન પણ ન થયું. જેમ મીણથી બનાવેલા ઉંદરના પેટમાંથી મીણ કાઢી લેવાથી અંદર જેવો આકાશ રહે છે તેમજ ભગવાન પોતાના શરીરથી કિંચિંત ન્યૂન (અંતશરીર કિંચિંતહિન) થયા.

तारिसो पर्जय नित्य अविचल, अर्थपर्जय क्षणक्षयी ।
निश्चयनयेन अनंतगुण विवहार, नय वस्तु गुणमयी ॥
वस्तू स्वभाव विभावविरहित, शुद्ध परणति परिणयो ।
चिद्रूप परमानंदमंदिर, सिद्ध परमातम भयो ॥ २३ ॥

અર્થ:--અર્થ પર્યાયથી ઉત્પાદ, અને વ્યય સ્વ અને નિત્ય પર્યાયસિદ્ધ પર્યાયથી નિત્ય ધ્રૌવ્ય યુ' વ્યવહારથી આઠ ગુણુ યુકત (સમ્યકત્વ, જ્ઞાન, દર્શ અનંતવીર્ય, અંનત સુખ, અવગાહન, અગુરૂલઘુ, : અવ્યાબાધ), નિશ્ચય નયથી અનંતાનંત ગુણો સહિ વસ્તુ સ્વભાવમય, વિભાવ રહિત, શુદ્ધ સ્વભ ચિત્સ્વરૂપ, પરમાનંદમય, સિદ્ધ પરમાત્મા થયા. ૨૩.

तनुपरमाणू दामिनिपर, सब खिर गये ।
रहे शेष नखकेशरुप, जे परिणये ॥
तब हरिप्रमुख चतुरविधि, सुरगण शुभ सच्यो ।
मायामइ नखकेशराहित, जिनतनु रच्यो ॥

અર્થ--શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના શરીરના પરમાણુ વિજંળીની માફક ખરી ગયા; પણ નખ અને કેશ માત્ર બાકી રહી ગયા ત્યારે ઇંદ્રોએ તથા દેવોએ મહા મહોત્સવ કર્યો અને માયામયી શરીરની રચના કરી.

रचि अगर चंदनप्रमुख परिमल, द्रव्य जिन जयकारियो ।
पदपतित अगनिकुमारमुकुटानल, सुविधि संस्कारियो ॥
निर्वाणकल्याणक सुमहिमा, सुनत सब.सुख पावहीं ।
जन 'रूपचंद्र' सुदेव जिनवर, जगत मंगल गावहीं ॥ २४ ॥

અર્થ--ઇંદ્રોએ અગર, ચંદન આદિ મહા સુગંધી પદાર્થોથી ચિતા તૈયાર કરી અને અગ્નિ કુમાર દેવોના મુકુટમાંથી અગ્નિ સ્વયમેવ પ્રકટ થઇ અને શાસ્ત્રાનુસાર શ્રી જીનેંદ્ર ભગવાનના શરીરનો સંસ્કાર કર્યો. આ નિર્વાણ